

Overeenkomsten én verschillen tussen huiselijk en eengerelateerd geweld

*J. Janssen**

'Er komt bij de politie een melding binnen dat op een bepaald adres vernielingen zijn gepleegd. Als de politie ter plaatse arriveert, blijkt dat het raam in de woonkamer kapot is. In huis bevinden zich een angstige moeder en dochter (...). Vermoedelijk is het raam vernield door de ex-vriend van de dochter, die de breuk in hun relatie weigert te accepteren. Zij weten dat niet zeker, omdat zij die nacht niet thuis waren. Ze hadden namelijk al rekening gehouden met een gewelddadige escalatie en hadden elders een onderkomen gezocht.'

'Een vrouw (...) neemt in het geheim contact op met de politie om een probleem voor te leggen: zij wil scheiden, maar haar man bedreigt haar om die reden met de dood. Ze geeft met klem aan dat haar man absoluut niet aan de weet mag komen dat zij met deze informatie naar de politie is gegaan.'

In de hiervoor beschreven voorbeelden hebben de betrokken vrouwen te maken gehad met dreigingen met geweld die naar alle waarschijnlijkheid kunnen worden toegeschreven aan verdachten uit huiselijke kring: een ex-vriend en een echtgenoot. Deze voorbeelden zijn echter gepubliceerd in een rapport over instroom en vroegherkenning van mogelijke eerzaken bij de politie (Janssen, 2008b). Het eerste voorbeeld speelde zich af tegen een Turkse achtergrond en het tweede vond plaats in een Irakese context. Bij de politie werd er rekening mee gehouden dat een geschonden eergevoel wel eens een factor van invloed zou kunnen zijn. Betekent dat dan dat huiselijk geweld in allochtone kring bij de politie onder de noemer 'eengerelateerd geweld' wordt gebracht? Is de etnische achtergrond van de betrokkenen dan de enige factor van belang bij het maken van onderscheid, of zijn er ook nog andere aspecten? Over de

* Dr. Janine Janssen is als hoofd onderzoek verbonden aan het Landelijk Expertise Centrum Eengerelateerd Geweld (LEC EGG), dat is ondergebracht bij Politie Haaglanden.

beantwoording van dit soort vragen gaat deze bijdrage. Eerst wordt stilgestaan bij de vraag waarom het handig is om na te denken over het etiketteren van gewelddadige verschijnselen. Of er nu slachtoffers vallen te betreuren door huiselijk of eengerelateerd geweld, de consequenties van gewelddadige escalatie lijken misschien op het oog gelijk. Maar aan het einde van deze bijdrage zal duidelijk worden gemaakt waarom het riskant is beide typen fenomenen als synoniemen van elkaar te zien, daar zij elk een andere aanpak behoeven. Naast de verschillen worden ook overeenkomsten tussen beide vormen van geweld besproken.

Etiketten plakken

Waarom is het zo belangrijk om op een gewelddadig verschijnsel een etiket te plakken, zoals 'huiselijk geweld' of 'eengerelateerd geweld'? In principe is elk gewelddadig treffen tussen mensen of dreiging met geweld toch uniek? Waarom dan zo'n drukte over een label? Enige rubricering is echter wenselijk omdat daardoor een analytische beschouwer patronen op het spoor kan komen, die inzicht en daarmee mogelijkheden voor de preventie en aanpak van geweld ten goede komen. De literatuur laat zien dat geweld op verschillende manieren kan worden gelabeld: er wordt onder meer gelet op verschijningsvormen (fysiek of psychisch), op de sociale context (bijvoorbeeld in het verkeer, het uitgaansleven, het werk, in de buurt of op school) of op de relaties en interactie tussen dader en slachtoffer (tussen (ex-)partners of tussen ouders/verzorgers en kinderen) (Nieuwbeerta en Leistra, 2007; Janssen, 2008c). De term 'huiselijk geweld' heeft betrekking op de sociale context. Dit blijkt duidelijk uit de wijze waarop het begrip in de 'Aanwijzing Huiselijk Geweld', die op 1 augustus 2008 in werking is getreden, is omschreven:

[h]uiselijk geweld is geweld dat door iemand in huiselijke kring van het slachtoffer is gepleegd. Hieronder vallen lichamelijke en seksuele geweldpleging, belaging en bedreiging (al dan niet door middel van, of gepaard gaand met, beschadiging van goederen in en om het huis) (...) Als verdachten (...) kunnen worden aangemerkt: (ex-)partners, gezins- en familieleden en

huisvrienden. Verdachten en slachtoffers kunnen mannen en vrouwen zijn, kind of volwassene zijn (waaronder ouderen).¹

Maar hoe zit dat dan met eerge relateerd geweld? De voorbeelden uit de inleiding hebben toch ook betrekking op de sociale omgeving zoals die beschreven wordt in de definitie van huiselijk geweld? Maar hoe kan het dan dat die casuïstiek bij de politie onder de noemer 'eer' werd gebracht? Het antwoord is eigenlijk heel eenvoudig: bij de definitie van huiselijk geweld is de sociale context van doorslaggevend belang. Dat ligt bij eierzaken anders, want het label 'eerge relateerd geweld' zegt in feite niets over de sociale context, maar alles over het motief voor het plegen van of dreigen met geweld. Lastig is alleen dat eierzaken zich deels ook manifesteren op dezelfde sociale velden en in hetzelfde type relaties waar ook huiselijk geweld voorkomt. Daarnaast kunnen eeropvattingen op tal van andere terreinen leiden tot geweld, bijvoorbeeld in de politiek of in de criminaliteit (Janssen, 2008a). De kopstoot van Zinedine Zidane in de 110de minuut van de WK-finale van 2006 kan met goed fatsoen worden begrepen als een gewelddadige vorm van eerherstel, nadat zijn tegenspeler, Materazzi, zich in minder parlementair vocabulaire over de zus van de Franse topvoetballer had uitgelaten. Bij de zaken uit de inleiding heeft de politie er dus rekening mee gehouden dat bepaalde eeropvattingen wellicht van invloed zouden kunnen zijn op de handel en wandel van de betrokkenen bij deze zaken. Bij het plaatsen van de zaak heeft de politie dus een zwaarder accent gelegd op het motief dan op de sociale context. Op de reden daarvoor wordt later teruggekomen. Eerst wordt nog eens ingegaan op andere verschillen en overeenkomsten tussen eerge relateerd en huiselijk geweld.

Overeenkomsten én verschillen

In het nu volgende worden lange tenen in de politiek, eercodes bij de maffia en eerge relateerd geweld op het voetbalveld verder bui-

¹ Deze definitie wordt overigens niet overal gehanteerd: bij politie Haaglanden worden huisvrienden niet betrokken bij de aanpak van huiselijk geweld, omdat dit begrip niet eenduidig te definiëren is (Van Saltbommel, 2008). Binnen het korps Haaglanden wordt ook niet gesproken over 'huiselijk geweld', maar over 'geweld binnenshuis'.

ten beschouwing gelaten. Om geen appels met peren te vergelijken wordt de speurtocht naar gelijkenissen en onderscheid tussen eergerelateerd en huiselijk geweld hier voortgezet op het gebied van de huiselijke kring. Goed- en/of afkeuring van gedrag volgens normen van andere gemeenschappen en groepsverbanden blijven dus verder buiten beschouwing.²

Er zijn beslist parallellen te trekken wat betreft de duur van en de aanleiding tot conflicten. Zowel eerconflicten als conflicten in huiselijke kring kunnen langshepend van aard zijn. Bij eergerelateerd geweld in de relationele sfeer is onder meer gewezen op problemen rond partnerkeuze, het aangaan van buitenechtelijke relaties, het krijgen van buitenechtelijke kinderen, het aanvragen van een echtscheiding en verzet tegen in de familie geldende regels (Van Eck, 2001; Ermers, 2007; Janssen, 2008a). Dergelijke kwesties kunnen echter evengoed resulteren in huiselijke twisten. Bij beschrijvingen van huiselijk geweld komen talloze aanleidingen voor het voetlicht: bijvoorbeeld financiële problemen, excessief drugs- en/of drankgebruik, gewelddadige jeugdervaringen van de dader, relatieproblemen of het niet aankunnen van de opvoeding van kinderen. Voor deze stenen des aanstoets geldt eveneens dat het theoretisch niet is uitgesloten dat door conflicten over deze thema's betrokkenen zich in hun eer aangetast kunnen voelen.

De interpretatie van het conflict door betrokkenen is in dezen dus van groot belang: is er sprake van een 'ruzie' of van een aanval op de eer? Kenmerkend voor eerzaken is dat betrokkenen ervaren dat de eer van de familie in het geding komt en zich genoodzaakt zien door dreiging of toepassing van geweld de eer alsnog te redden of te zuiveren.

Opvallend is verder dat dergelijke conflicten de *nuclear family* (het kerngezin, dat wil zeggen vader, moeder en de kinderen) overstijgen en helaas niet alleen figuurlijk, maar ook letterlijk worden uitgevochten in grotere groepsverbanden, zoals dat van de *extended*

2 Ten behoeve van het beleid is overigens een 'werkdefinitie' vervaardigd, die in Nederland een belangrijke rol heeft gespeeld bij het afbakenen van het beleidsterrein met betrekking tot eerkwesities. Mede door toedoen van deze definitie richt het beleid inzake eer zich met name op kwesities in familieverband en/of met betrekking tot zedelijke opvattingen. Zie Ferwerda en Van Leiden, 2005. Brenninkmeijer, Geerse e.a. (2009) gaan onder andere in op de vraag hoe allochtonen met verschillende etnische achtergronden zelf denken over het predicaat 'eergerelateerd geweld' met betrekking tot hun eigen gemeenschappen.

family (het kerngezin plus opa's, oma's, ooms, tantes, (achter)neven en (achter)nichten). Zo kan alertheid op eerherstel als motief, waar vaak groepsdruk aan te pas komt, én zicht op de invloed van familieleden buiten het kerngezin ertoe leiden dat in een politieonderzoek meerdere verdachten in beeld komen. De materiële dader hoeft immers niet de intellectuele dader te zijn. Met andere woorden, diegene die de eer zuivert op gewelddadige wijze of daarmee dreigt, hoeft niet per se ook degene te zijn die het idee heeft bedacht om in het kader van eerherstel eigen rechter te gaan spelen. Dat is een belangrijk gegeven om in het achterhoofd te houden, want in het kader van waarheidsvinding is het essentieel dat de politie niet op voorhand zoekrichtingen over het hoofd ziet of zelfs uitsluit.

Onderzoek

Recent is onderzoek gedaan naar zaken die in de periode 2007-2009 bij een specialistische afdeling van de politie – voorheen de Haaglandse Unit Multi-Etnisch Politiewerk (Unit MEP) en vanaf november 2008 het Landelijk Expertise Centrum Eerge relateerd Geweld (LEC EGG)³ – vanuit het hele land werden aangemeld omdat er rekening mee werd gehouden dat een eermotief wel eens een rol zou kunnen spelen. Bij deze mogelijke eorzaken komen echter (delicts)omschrijvingen in beeld die ook zichtbaar worden bij huiselijk geweld. Jaarlijks werden er in de periode 2007-2009 tussen de 450 en 550 zaken vanuit het land naar voren gebracht en in ongeveer de helft van deze zaken leek het op het eerste gezicht om bedreigingen te gaan, circa 30% werd bij binnenkomst gelabeld als 'mishandeling', 2% als 'belaging' en ongeveer 3% betrof 'moord of doodslag'. Andere etiketten die bij binnenkomst bij de Unit MEP of het LEC EGG gebruikt werden, die in theorie ook betrekking zouden kunnen hebben op huiselijk geweld, waren onder meer: verkrachting, ontvoering en vermissing (Janssen en Sanberg, 2010). Maar zoals in het voorafgaande reeds werd gezegd, bij het gebruik van het etiket

3 Dit centrum heeft onder meer tot taak regiokorpsen te ondersteunen en te adviseren bij de operationele behandeling van eorzaken. Daarnaast wordt door dit centrum ook wetenschappelijk onderzoek verricht naar achtergronden van casuïstiek en methoden en technieken voor de politie aanpak van eorzaken. Om tot een uniforme aanpak van eerge relateerd geweld binnen de Nederlandse politie te komen, ontplooit het LEC EGG tevens activiteiten op het terrein van het (politie)onderwijs.

‘eengerelateerd geweld’ gaat het om het aantonen van het motief van een gekrenkt eergevoel. Bij de hier genoemde instroomcijfers uit de periode 2007-2009 werd terdege rekening gehouden met de aanwezigheid van dat motief, maar was op voorhand nog niet ‘bewezen’ dat daardoor daadwerkelijk het (niet) handelen van betrokkenen was ingegeven.⁴

Risico’s

Zoals in het begin al werd aangegeven, bestaat enerzijds het gevaar dat bij ruzies in allochtone families, waar de *extended family* meer in beeld komt dan bij autochtone families, sneller gedacht wordt aan eengerelateerd geweld. Anderzijds is de kans reëel dat bij een conflict in autochtone gezinnen met een vergelijkbare aanleiding automatisch het etiket ‘huiselijk geweld’ in beeld komt. Gewelddadig gedrag in allochtone gezinnen zou dan voortkomen uit cultuur (Janssen, 2007), terwijl bij huiselijk geweld onder autochtonen die link naar cultureel bepaalde opvattingen achterwege blijft. Een dergelijke stellingname is krom en moeilijk te verdedigen, eens temeer omdat in de onderzoeksliteratuur naar huiselijk geweld dikwijls wordt gesteld dat die vorm van geweld in principe in alle lagen van de bevolking voorkomt, dus ook onder allochtonen (zie bijvoorbeeld Van Dijk en Oppenhuis, 2002). Een logische vervolgvraag is dan ook of er geen eengerelateerd geweld onder autochtonen voorkomt. Hierbij moet een belangrijke nuance worden gemaakt: bij de beleidsmatige aanpak van eengerelateerd geweld in Nederland en ook bij de politie is nooit in theorie uitgesloten dat eorzaken zich eveneens voordoen onder autochtone Nederlanders. Vanwege een aantal dramatische zaken, die ook veel media-aandacht hebben gehad, is er bij de aanpak van eengerelateerd geweld wel van uitgegaan dat vooral geïnvesteerd zou moeten worden in allochtone groepen, waarvan al bekend was dat er op eergebied problemen bestonden (Janssen, 2008a). Uit het hiervoor genoemde onderzoek naar instroomcijfers bij de politie in de periode 2007-2009 bleek overigens dat in circa 20% van de zaken verschillende etniciteiten

⁴ Zie voor een meer uitgebreide beschrijving van methodologische problemen met betrekking tot het tellen van het motief eer: Janssen, 2008b.

betrokken waren. Bij die 'gemengde zaken' – denk bijvoorbeeld aan de keuze voor een partner uit een andere etnische gemeenschap, die niet door de rest van de familie wordt geaccepteerd – kwamen ook combinaties met autochtonen voor: in 2007 kwamen 18 zaken, in 2008 36 en in 2009 40 zaken in beeld waarbij autochtonen betrokken waren (Janssen en Sanberg, 2010).

Opvallend is dat in de populaire beeldvorming zowel bij huiselijk als bij eerge relateerd geweld vooral gedacht wordt aan mannelijke daders en vrouwelijke slachtoffers. Hoewel vrouwen relatief weinig als geweldpleger bij eierzaken in beeld komen, zijn er in de literatuur en in de politiepraktijk toch aanwijzingen te vinden dat het beslist niet is uitgesloten dat vrouwen geweld in eierzaken faciliteren of zelfs als intellectuele dader kunnen worden aangemerkt. Aandacht voor mannelijk slachtofferschap bij eerge relateerd geweld is van tamelijk recente datum (zie bijvoorbeeld Van Aalst en Johannink, 2007). Tot zover de gelijkensis.

Wat betreft de perceptie van de rol van vrouwen is er echter een belangrijk verschil. Bij de discussie over eerge relateerd geweld wordt namelijk frequent gewezen op de (vermeende) emancipatieachterstand van betrokken allochtone vrouwen.⁵ Het valt uiteraard niet te ontkennen dat naar westerse normen de positie van meisjes en vrouwen in bepaalde gemeenschappen niet florissant is, maar er is weinig oog voor de vraag of allochtone vrouwen zelf geen ideeën hebben over de levensloop die ze zouden willen volgen en de manier waarop ze denken gestalte te geven aan het bereiken van hun doelen. In dat pleidooi voor emancipatie zit iets bevoogdends, wat het in feite tot een *contradictio in terminis* maakt (Van der Zwaard, Janssen e.a., 2009).

Verskil in aanpak

Alles goed en wel, maar wat betekent dit nu voor de aanpak van geweld in de praktijk? Punt is dat als de politie en andere partners in de veiligheidszorg niet in staat zijn het verschil tussen huiselijk en eerge relateerd geweld te doorgronden, de kans ontstaat dat een

⁵ Zie bijvoorbeeld *Kamerstukken II 2004/05*, 28 345 en 29 203, nr. 40.

eerzaak wordt afgedaan als een geval van huiselijk geweld.⁶ Dat is riskant, want van de politie wordt een zeer krachtdadig optreden in het geval van huiselijk geweld verwacht. Bij een betrappen op heterdaad en een redelijk vermoeden van schuld wordt de dader bijvoorbeeld gelijk aangehouden.

Inmiddels is ook gestart met de uitvoering van de Wet tijdelijk huisverbod. Dit betekent dat in situaties waarin er een acute dreiging is voor het slachtoffer van huiselijk geweld, door de burgemeester een huisverbod van tien dagen kan worden opgelegd. Vervolgens wordt de geweldpleger door de politie gesommeerd om per direct het huis te verlaten en de huissleutels in te leveren. Deze maatregel zorgt voor een afkoelingsperiode van tien dagen, waardoor escalatie kan worden voorkomen en hulpverlening op gang komt. (Meer hierover in het artikel van De Vaan en Schreijenberg in dit nummer.)

Hoewel de politie een repressieve houding niet schuwt bij eerzaken – zeker niet als dat nodig is om zorg te dragen voor de veiligheid van betrokkenen – kan een dergelijke kordate opstelling tot problemen leiden. Zo heeft de ervaring geleerd dat bij eerzaken geheimhouding een groot goed is. Betrokkenen zijn er vaak huiverig voor dat pijnlijke familie verhalen op straat komen te liggen. Dat zou zomaar kunnen door een arrestatie te verrichten waarvan de hele buurt heeft mee kunnen genieten. De gang naar het bureau kan daarbovenop ook nog eens als een eerschending worden ervaren. De politie moet dus een gedegen inzicht in de situatie hebben alvorens tot deze vorm van repressie wordt overgegaan.

Bij vermoeden van een eermotief kan de politie gebruikmaken van een 'checklist'. Dit is een kwalitatief instrument op basis waarvan met name informatie over de sociale achtergronden van de betrokkenen wordt verzameld (Janssen, 2008b). Op basis van de met dit instrument verzamelde gegevens kan ook een externe deskundige, bijvoorbeeld een antropoloog of een arabist, worden ingeschakeld, die zijn of haar licht laat schijnen over mogelijke motieven voor het doen en laten van betrokkenen (Janssen, 2009). Op grond van deze

6 Niet overal in Europa wordt deze visie gedeeld. Zo ziet men bijvoorbeeld in het Verenigd Koninkrijk eerge relateerd geweld (*honour-based violence*) als een vorm van huiselijk geweld (*domestic violence*). Het gaat te ver om hier al die verschillen verder uit te werken. Met name de organisatie van de politie en de uitvoeringspraktijk zijn anders. Voor meer informatie over opvattingen ten aanzien van eerge relateerd geweld in andere Europese landen wordt hier verwezen naar: Kromhout, Van Rijn e.a., 2007.

informatie kan dan een plan van aanpak worden opgesteld, waarin overigens kordaat en repressief optreden beslist niet op voorhand hoeft te worden uitgesloten. Wel hoort daar een analyse aan vooraf te gaan. Het is dan ook lastig om hier op voorhand een altijd bruikbaar alternatief voor het huisverbod te noemen in zaken waarbij een rol speelt. Deze kwalitatieve benadering wordt de 'methode LEC EGG' genoemd.⁷

Omgekeerd kan het overigens ook tot problemen leiden als een zaak van huiselijk geweld als een eerkwestie wordt opgevat. Stel dat de politie eerst druk doende is om inzicht in het eermotief te krijgen, dan is het theoretisch niet uitgesloten dat de casus niet meer aan de eisen voldoet om een huisverbod toe te passen, omdat er bijvoorbeeld geen sprake meer is van een acute en onmiddellijke dreiging. Natuurlijk is het ook bij huiselijk geweld van belang dat de politie en ketenpartners niet alleen oog hebben voor een individueel slachtoffer of een verdachte. Juist bij de aanpak van huiselijk geweld wordt dikwijls gesproken over een 'systeembenadering'. Daarmee wordt met 'systeem' niet bedoeld het op gestandaardiseerde wijze behandelen van zaken, maar het in de analyse en de aanpak betrekken van het bredere sociale veld waarin slachtoffers én verdachten verkeren. Ook bij huiselijk geweld is dat nodig om inzicht te krijgen in het ontstaan van de problemen. Een belangrijk verschil met eengerelateerd geweld is echter dat in eerzaken goed moet worden nagedacht over het benaderen van familieleden of andere betrokkenen. Zo wordt het risico verkleind dat een eerconflict verder escaleert doordat de hulpverlener of de betrokken politiefunctionaris zich per ongeluk of door onwetendheid informatie laat ontvallen over een taboe of geheim. Een gedegen voorbereiding en plan van aanpak zijn hier een absolute must. Het begrip systeemaanpak verwijst overigens ook naar de samenwerking tussen verschillende betrokken partners. Wat dat betreft maakt het weinig uit of het om een eerzaak of huiselijk geweld gaat: de politie, de vrouwenopvang, daderhulpverlening en al die andere betrokken instellingen kunnen in hun eentje het tij niet keren, ze hebben elkaar hard nodig.

Naar aanleiding van de hiervoor geschetste problemen en nuances wat betreft de aanpak van beide gewelddadige fenomenen is in 2010 een nieuwe 'Aanwijzing huiselijk geweld en eengerelateerd geweld'

7 Een uitgebreide beschrijving is te vinden in Janssen, 2008a.

in werking getreden. Het stuk bevat onder andere regels voor de opsporing en vervolging van huiselijk en eengerelateerd geweld, randvoorwaarden opgenomen voor de invulling van de lokale samenwerking tussen de politie, het Openbaar Ministerie en de reclassering. Daarnaast is aanzienlijke ruimte gereserveerd om uit te leggen dat huiselijk en eengerelateerd geweld als begrippen niet over één kam mogen worden geschoren. Daar waar opsporing van eierzaken wordt besproken, wordt verwezen naar de methode LEC EGG (zie ook het artikel van Van der Valk in dit nummer).

Tot slot

De voorgaande beschouwing maakt duidelijk dat er weliswaar sprake kan zijn van een bepaalde mate van overlap tussen huiselijk en eengerelateerd geweld, maar dat instrumentarium dat ten behoeve van de aanpak van huiselijk geweld is ontwikkeld niet klakkeloos kan worden ingezet bij eierzaken. Dat neemt niet weg dat de consequenties van wat voor vorm van geweld dan ook altijd pijnlijk en verdrietig zijn.

Literatuur

Aalst, M. van, R. Johannink
Eengerelateerd geweld in Nederland, een onderzoek naar mannelijke slachtoffers: bekend maakt onbemind!

De Bilt, In-pact, 2007

Brenninkmeijer, N.,

M. Geerse e.a.

Eengerelateerd geweld in Nederland. Onderzoek naar de beleving en aanpak van eengerelateerd geweld

Den Haag, Sdu Uitgevers, 2009

Dijk, T. van, E. Oppenhuis

Huiselijk geweld onder Surinamers, Antillianen en Arubanen, Marokkanen en Turken in Nederland. Aard, omvang en hulpverlening

Hilversum, Intomart, 2002

Eck, C. van

Door bloed gezuiverd. Eerwraak bij Turken in Nederland

Amsterdam, Uitgeverij Bert Bakker, 2001

Ermers, R.

Eer en eerwraak. Definitie en analyse

Amsterdam, Bulaaq, 2007

Ferwerda, H., I. van Leiden

Eerwraak of eengerelateerd geweld? Naar een werkdefinitie

Arnhem, Advies- en Onderzoeksgroep Beke, 2005

Janssen, J.

Over culturele en andere achtergronden van eengerelateerd geweld

Tijdschrift voor Criminologie, nr. 4, 2007, p. 400-406

Janssen, J.

Je eer of je leven? Een verkenning van eezaken voor politieambtenaren en andere professionals

Den Haag, Stapel & De Koning, 2008a

Janssen, J.

Instroom en vroegherkenning van mogelijke eezaken bij de politie. Een onderzoek naar casuïstiek uit 2006. Deelrapport 1

Den Haag, Ministerie van Justitie, Ministerie van Binnenlandse Zaken en LEC EGG, 2008b

Janssen, J.

Geweld

In: W. Stol en A. van Wijk (red.), *Inleiding criminaliteit en opsporing*. Den Haag, Boom Juridische uitgevers, 2008c, p. 93-105

Janssen, J.

Analyse van mogelijke eezaken: het gebruik van de checklist en de inzet van externe deskundigen.

Een onderzoek naar casuïstiek uit 2006

Den Haag, Ministerie van Justitie, Ministerie van Binnenlandse Zaken en LEC EGG, 2009

Janssen, J., R. Sanberg

Inzicht in cijfers. Mogelijke eezaken in 2007, 2008 en 2009

Den Haag, Ministerie van Justitie, Ministerie van Binnenlandse Zaken en LEC EGG, 2010

Kromhout, M.H.C.,

A.S. van Rijn e.a. (red.)

Eengerelateerd geweld in Groot-Brittannië, Duitsland en Turkije

Den Haag, WODC, 2007

Nieuwbeerta, P., G. Leistra

Dodelijk geweld. Moord en doodslag in Nederland

Amsterdam, Uitgeverij Balans, 2007

Saltbommel, E. van

Nee tegen kindermishandeling. Gezamenlijke aanpak Regio Haaglanden

Den Haag, Politie Haaglanden, Bureau Doelgroepen, Ondersteuning en Netwerken, 2008

Zwaard, J. van der,

J. Janssen e.a.
Dwarse vrouwen. Verbindingen en verbeeldingskracht

Amsterdam, Uitgeverij Aksant, 2009